

برنام خدا

آموزش نکته به نکته و مجموعه سوالات طبقه بندی شده
حیطه تخصصی آزمون استخدامی (ویژه آموزگار ابتدایی)

چهار خونه

عنوان و نام پدیدآور : آموزش نکته به نکته و مجموعه سوالات طبقه بندی شده حیطه تخصصی آزمون استخدامی آموزگار ابتدایی / پدیدآورنده: گروه طراحان.
 مشخصات نشر : تهران : چهارخونه، ۱۴۰۳.
 مشخصات ظاهری : ۴۵۲ ص: ۲۹×۲۲ س.م.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۵-۲۱۶-۱
 وضعیت فهرست نویسی : فیپا
 موضوع : آزمون های استخدامی -- ایران
 موضوع : استخدام دولتی -- ایران -- آزمون ها
 شناسه افزوده : انتشارات چهارخونه
 رده بندی کنگره : JQ۱۷۸۶
 رده بندی دیویی : ۳۵۱/۰۷۶
 شماره کتابشناسی ملی : ۷۵۰۳۲۴۹

آموزش نکته به نکته و مجموعه سوالات طبقه بندی شده حیطه تخصصی آزمون استخدامی (ویژه آموزگار ابتدایی)

انتشارات چهارخونه

ناشر:

گروه طراحان

پدید آورندگان:

ویدا حجابی

ویراستار:

محبوبه شریفی

طراح و صفحه آرا:

امیر گرافیک

لیتوگرافی:

یگانه

چاپ و صحافی:

فتوحی

ناظر چاپ:

سوم - بهار ۱۴۰۴

نوبت چاپ:

۱۰۰۰ جلد

شمارگان:

۸۸۰۰۰۰ تومان

قیمت:

www.4Khooneh.org

فروشگاه اینترنتی:

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است. و هرگونه نسخه برداری پیگرد قانونی دارد.

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲-۶۲۰۰۰۲۶ - ۶۶۹۲۷۷۹۶ - ۶۶۹۲۸۱۷۱

جهت دریافت کتاب از طریق پست به سایت www.4Khooneh.org مراجعه
 نموده و یا با شماره تلفن ۶۶۹۲۸۰۲۹ (۰۲۱) تماس حاصل فرمایید.

فهرست مطالب

حیطه تخصصی

مبحث ۱: مفاهیم پایه متون و روش‌های یاددهی قرآن و هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی

بخش ۱: مبانی و کلیات آموزش قرآن در دوره ابتدایی	۸
بخش ۲: راهنمای تدریس دروس کتاب قرآن	۲۴
بخش ۳: کلیات راهنمای معلم هدیه‌های آسمان	۴۷
بخش ۴: راهنمای معلم هدیه‌های آسمان پایه سوم	۵۵
بخش ۵: راهنمای معلم هدیه‌های آسمان پایه ششم	۸۵
پاسخنامه:	۱۰۴

مبحث ۲: مفاهیم پایه متون و روش‌های یاددهی ریاضی دوره ابتدایی

بخش ۱: راهنمای آموزش ریاضی پایه اول ابتدایی	۱۱۰
بخش ۲: راهنمای آموزش ریاضی پایه ششم ابتدایی	۱۲۹
پاسخنامه:	۱۷۱

مبحث ۳: مفاهیم پایه متون و روش‌های یاددهی علوم تجربی دوره ابتدایی

بخش ۱: کلیات	۱۷۴
بخش ۲: راهنمای آموزش علوم تجربی پایه دوم ابتدایی	۱۸۲
بخش ۳: راهنمای آموزش علوم تجربی پایه چهارم ابتدایی	۲۰۲
بخش ۴: راهنمای آموزش علوم تجربی پایه ششم ابتدایی	۲۳۹
پاسخنامه:	۲۶۶

مبحث ۴: مفاهیم پایه متون و روش‌های یاددهی فارسی دوره ابتدایی

بخش ۱: راهنمای آموزش فارسی پایه اول ابتدایی	۲۷۳
بخش ۲: راهنمای آموزش فارسی پایه چهارم ابتدایی	۲۹۱
بخش ۳: راهنمای آموزش فارسی پایه ششم ابتدایی	۳۳۰
پاسخنامه:	۳۸۱

مبحث ۵: مفاهیم پایه متون و روش‌های یاددهی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی

بخش ۱: کلیات	۳۸۷
بخش ۲: راهنمای آموزش مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی	۴۰۷
بخش ۳: راهنمای آموزش مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی	۴۲۶
پاسخنامه:	۴۴۷

مقدمه

منابع آزمون استخدامی آموزگار ابتدایی از سال ۱۴۰۱ دچار تغییرات وسیعی شد. در قالب این تغییرات، مجموعه منابعی تحت عنوان «حیطه تخصصی» برای اولین بار معرفی شد. این دروس، متکی بر منابع راهنمای معلمان برای پنج درس دوره ابتدایی هستند که به تفصیل به تعریف دروس، رویکرد آنها، اهدافشان، روش آموزش آنها و ساختار کتاب درسی و سایر جزئیات پرداخته‌اند. در این راستا، انتشارات چهارخونه با عنایت به تغییرات انجام گرفته در منابع و با اتکاء بر سوابق حضور در عرصه چاپ و نشر در حوزه آموزش و با همکاری تیم مؤلفین خود اقدام به گردآوری و تدوین این کتاب بر اساس آخرین تغییرات در جهت تأمین منابع مورد نیاز متقاضیان این حرفه نموده است. در این کتاب کلیه دروس حیطه تخصصی به صورت تشریحی ولی فشرده و به شکلی گویا در قالب و چارچوبی ساده آورده شده‌اند. در انتهای تمام بخش‌ها تست‌های آزمون استخدامی سال ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ به تناسب و همراه با پاسخ ارائه شده و صدها تست تألیفی و شبیه‌ساز نیز برای مباحث کتاب همراه با پاسخ قرار داده شده است.

توفیق داوطلبان عزیز را در آزمون پیش رو از خداوند منان خواستاریم.

مجید ذاکر

مقدمه

با توجه به تنوع و پیچیدگی مباحث اختصاصی در این کتاب از شیوه‌ای نوین برای تسهیل مطالعه و یادگیری مطالب استفاده نموده‌ایم. در بخش‌های مختلف کتاب در مقابل مطالب یک QR Code قرار گرفته که اگر دوربین تلفن همراه خود را در مقابل آن بگیرید یک لینک مطابق تصویر دریافت می‌کنید. اگر روی لینک ضربه بزنید صفحه‌ای باز می‌شود و یک فیلم آموزشی راجع به آن مطلب برای شما پخش خواهد شد.

مجید ذاکر

راهنمای کتاب

قرآن و هدیه‌های آسمان

این مبحث شامل بر دو درس جداگانه است؛ قرآن و هدیه‌های آسمان. بخش اول به کلیات آموزش قرآن و بخش سوم نیز به کلیات آموزش هدیه‌های آسمان اختصاص داده شده است. در بخش اول، یعنی، کلیات آموزش قرآن، چهار عنصر سواد قرآنی معرفی شده و هر کدام به تفصیل مورد بحث قرار گرفته است. نکته مهم در این مباحث، مخاطب آموزش یعنی دانش‌آموز دوره ابتدایی است. بنابراین آموزش بر محور توانایی‌های رشدی دانش‌آموز تنظیم شده و اهداف و انتظارات از دانش‌آموز در پایه‌های مختلف ذکر شده‌اند. در بخش دوم این مبحث، محتوای کتاب‌های قرآن شش پایه ابتدایی معرفی شده‌اند. در هر درس اهدافی معرفی شده است. این اهداف از یکسو روندی پیوسته را در آموزش و ارتقای توانایی دانش‌آموزان طی می‌کنند که باید مورد توجه قرار دهید و از سوی دیگر بعضی عناصر در بسیاری از آنها بخصوص در یک پایه خاص تکرار شده‌اند. یعنی اهداف ریشه‌ای و اساسی وجود دارند که در تمامی درس‌های یک پایه مورد توجه قرار می‌گیرند. در انتهای دروس هر پایه نیز جدول ارزشیابی برای آن پایه تحصیلی قرار دارد که حائز اهمیت است.

درس دومی که در این مبحث معرفی می‌شود، هدیه‌های آسمان است که شامل راهنمای معلم برای پایه‌های سوم و ششم ابتدایی می‌باشد. موضوعاتی مانند رویکرد و اصول حاکم بر برنامه درسی، اهداف و مفاهیم و همچنین ارزشیابی تحصیلی برای این دو پایه اشتراکات زیادی دارد. به همین خاطر بخش سوم این مبحث را به کلیات مشترک در درس هدیه‌های آسمانی اختصاص دادیم. در ادامه، بخش چهارم به پایه سوم و بخش پنجم به پایه ششم پرداخته است. در هر بخشی، ابتدا کلیات ویژه همان پایه مورد بحث قرار گرفته است و موضوعات کتاب درسی، محتوای آموزشی، ساختار کتاب معرفی شده‌اند. در ادامه، درس‌های کتاب شامل بر اهداف درس، نکات روش تدریس، دانستنی‌های معلم، فعالیت‌ها و جدول ارزشیابی مربوط به هر درس آورده شده‌اند. دقت داشته باشید که به رغم اینکه کتاب‌های راهنما مربوط به پایه‌های سوم و ششم هستند، نکات بسیاری در مورد سایر پایه‌ها نیز در آنها مطرح شده است.

ریاضی

بخش اول از مبحث دوم، مربوط به راهنمای آموزش ریاضی پایه اول ابتدایی است. دقت کنید، راهنمای معلم پایه اول برای «کودکان عادی» منبع آزمون است. ولی برخی از داوطلبان به اشتباه به سراغ کتاب راهنمای معلم ریاضی پایه اول برای کودکان استثنایی رفته‌اند. برخی کتاب‌های تست و کمک آموزشی نیز دچار این اشتباه شده‌اند.

آغاز درس ریاضی برای کودکان، موضوعی پیچیده است. لذا ابتدا اهمیت آموزش ریاضی و اهداف این آموزش در دوره ابتدایی مورد توجه قرار گرفته و سپس با عنایت به ساخت‌های شناختی و سبک‌های یادگیری متفاوت در کودکان، شیوه‌های درست آموزش بخش‌های مختلف درس ریاضی به انواع کودکان به لحاظ شیوه یادگیری معرفی شده است. در نهایت نیز اجزای کتاب درسی معرفی شده است.

در بخش دوم، به سراغ راهنمای ریاضی پایه ششم رفتیم. در این بخش مختصری در مورد کلیات آموزش ریاضی داریم و سپس به سراغ دروس کتاب ریاضی می‌رویم. در هر فصل ابتدا موضوع درس آن فصل، دانستنی‌های معلم، نمونه سوالات برای دانش‌آموز و رابطه طولی مطالب آن فصل با پایه‌های قبلی بررسی می‌شوند. سپس وارد تک تک درس‌های هر فصل می‌شویم و اهداف، روش تدریس و بدفهمی‌های دانش‌آموزان را می‌بینیم. یکی از موضوعات مهم، بدفهمی‌های دانش‌آموزان است. به این توجه کنید که اگر دانش‌آموز با بدفهمی، به سوالاتی که در هر فصل مطرح هستند پاسخ دهد، چه اشتباهاتی را ممکن است مرتکب شود. به همین خاطر از یک سو بدفهمی‌ها و همچنین نمونه سوالات مخصوص دانش‌آموزان را برای تمام فصول آورده‌ایم.

راهنمای کتاب

علوم تجربی

بخش اول این مبحث نیز به کلیات اختصاص یافته و در آن موضوعات مشترک و مرتبط با هر سه پایه ابتدایی (دوم، چهارم و ششم) آورده شده است. این موضوعات شامل قلمرو علوم تجربی، روش یادگیری زمینه‌محور، کاوشگری و بسته آموزش علوم تجربی مورد بحث قرار گرفته‌اند. در بخش دوم پس از موضوعات کلی مرتبط با محتویات کتاب و روش‌های ارزشیابی که مختص کتاب دوم ابتدایی هستند، درس‌های کتاب دوم با بیان اهداف، نکات آموزشی و فعالیت‌ها ارائه شده‌اند. دانستنی‌های معلم از بخش‌های مهم این قسمت است. در بخش سوم نیز پس از توضیحات اولیه مرتبط با نحوه آموزش و ارزشیابی، درس‌ها معرفی شده‌اند و نقشه مفهومی جدول شناسه درس نیز آورده شده است. بخش چهارم توضیح جدیدی (کلیات) ندارد ولی قسمت‌های «دانستنی‌های معلم» و «علوم و تعلیمات دینی» مفصل‌تر هستند.

فارسی

بخش اول از این مبحث به راهنمای معلم درس فارسی پایه اول ابتدایی اختصاص یافته است. درس فارسی از مهمترین و حساس‌ترین دروس پایه اول است و به همین خاطر توضیحات مرتبط با روش تدریس و اجزای تشکیل دهنده دروس آن مفصل و با سایر پایه‌ها متفاوت است. پس از معرفی کلی اجزای اصلی کتاب درسی و کتاب کار، بخش نگاره‌ها، نشانه‌ها و روانخوانی به طور دقیق توضیح داده شده‌اند.

در بخش دوم، ابتدا رویکرد، اهداف و محتوای کتاب فارسی پایه چهارم معرفی شده و سپس فصول کتاب درسی توضیح داده شده‌اند. در هر فصلی یک روش تدریس خاص معرفی و توضیح داده شده است. در ابتدای بخش سوم، به طور مفصل به رویکردها، اصول و اهداف درس فارسی پرداخته شده است. پس از آن ساختار و محتوای فارسی پایه ششم، مهارت‌های مطرح در درس فارسی و پس از آن ارزشیابی پیشرفت تحصیلی مورد بحث قرار گرفته‌اند. روش‌های آموزش نیز از موضوعات این بخش است و در نهایت مطالب مهم فصول مختلف کتاب درس فارسی ششم آورده شده‌اند.

مطالعات اجتماعی

در مبحث مطالعات اجتماعی، در بخش کلیات بین پایه پنجم و ششم اشتراکات زیادی وجود دارد. به همین علت بخش اول این مبحث را به کلیات اختصاص دادیم و مطالب مشترک را در این بخش آوردیم. این مطالب شامل: تعریف مطالعات اجتماعی، مولفه‌های درسی آن، اهداف، رویکردها و اجزاء برنامه درسی مطالعات اجتماعی است. البته به طور مفصل به موضوع ارزشیابی تحصیلی نیز پرداخته شده است.

در بخش دوم که مربوط به مطالعات اجتماعی پایه پنجم است، پس از توضیح مختصری در مورد ساختار و محتوای کتاب پایه پنجم، به سراغ فصول کتاب درسی رفته‌ایم و مطالب داخل فصول را شامل بر اهداف، ملاحظات تدریس، دانستنی‌های معلم و ... را بررسی کردیم. در بخش سوم نیز به همین ترتیب کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم آورده شده است.

مفاهیم پایه متون و روش‌های یاددهی قرآن و هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی

- ✓ مبانی و کلیات آموزش قرآن در دوره ابتدایی
- ✓ راهنمای تدریس دروس کتاب قرآن
- ✓ کلیات راهنمای معلم هدیه‌های آسمان
- ✓ راهنمای معلم هدیه‌های آسمان پایه سوم
- ✓ راهنمای معلم هدیه‌های آسمان پایه ششم

مبانی و کلیات آموزش قرآن در دوره ابتدایی

بخش یک

اهداف کلی آموزش قرآن در پایه ابتدایی

- ۱- آشنایی با قرآن کریم که کلام الهی و کتاب آسمانی است.
- ۲- تقویت انس و علاقه به قرآن کریم و یادگیری آن.
- ۳- روخوانی قرآن به صورت شمرده و آرام از روی مصحف با استفاده از رسم الخط آموزشی.
- ۴- توانایی خواندن آیات کتاب درسی به صورت روان و آهنگین.
- ۵- آشنایی با قواعد ضروری روخوانی قرآن.
- ۶- حفظ کردن برخی از سوره‌های کوتاه کتاب درسی.
- ۷- آشنایی با برخی از داستان‌های قرآن کریم.
- ۸- فراگیری معنای برخی از کلمات ساده و عبارات کوتاه قرآن.
- ۹- تقویت علاقه به شنیدن خواندن و فهم معنای آیات قرآن.
- ۱۰- آشنایی با مفهوم برخی از پیام‌های قرآن.
- ۱۱- شناسایی و تقویت استعدادهای دانش‌آموزان در گرایش‌های مختلف آموزش قرآن.

تعریف تربیت: «ایجاد زمینه مناسب، به منظور رشد و شکوفایی فطرت الهی، در جهت درک مراتبی از عبودیت الهی، در راستای حیات طیبه، مبتنی بر رضایت حجت خدا».

جامعیت آموزش قرآن

آموزش جامع قرآن، فرایندی است برای دستیابی به توانایی خواندن، درک معنا، تدبر در آیات و آشنایی با معارف قرآن به منظور انس و بهره‌گیری دائمی از قرآن کریم و تقویت ایمان و عمل صالح؛ و در این راستا، چهار مهارت را بایستی در دانش‌آموزان ایجاد کرد که سه مهارت اول، اجزای سواد قرآنی و مهارت چهارم، ثمره آن است.

سواد قرآنی: «سواد قرآنی، اعتقاد و علاقه به یادگیری قرآن کریم و برخورداری از دانش و مهارت پایه به منظور بهره‌گیری مستمر و مادام‌العمر از قرآن کریم و انس دائمی با آن است.»

مطابق این تعریف سواد قرآنی دارای ویژگی‌های زیر است:

- ۱- سواد قرآنی یک نیاز همگانی است.
- ۲- سواد قرآنی از یک حد پایه برخوردار است.
- ۳- حد سواد قرآنی در طول زمان در حال رشد است.

۴- حداقل سواد قرآنی منجر به علاقه‌مندی به خواندن مستمر قرآن کریم، فهم تدریجی معنای عبارات و آیات آن شده و زمینه‌ساز بهره‌گیری مادام‌العمر از آموزه‌های الهی می‌شود.

هرم سواد قرآنی: سواد قرآنی دارای اجزای زیر است:

۱- توانایی خواندن قرآن کریم

۲- درک معنای عبارات و آیات قرآن کریم

۳- تدبر در آیات

۴- انس با قرآن کریم (قاعده هرم)

مشاهده محتوای مطلب (۱)

۱- توانایی خواندن قرآن کریم

اولین و مهمترین رکن سواد قرآنی کسب «مهارت خواندن» است. بیشترین زمان جلسه آموزش قرآن باید به کسب مهارت خواندن دانش‌آموزان اختصاص یابد. در واقع تمام علوم از مجرای خواندن و نوشتن می‌گذرند و راه ورود به دریای قرآن نیز مهارت خواندن قرآن کریم است.

معمول بر این است که آموزش قرآن با «روخوانی» شروع می‌شود اما تفاوت روخوانی با روان‌خوانی در چیست؟

تفاوت روخوانی و روان‌خوانی

مهارت روان‌خوانی	مهارت روخوانی
تجربه شنیداری	تجربه دیداری
..... صوت، لحن، تجوید و	بخش خوانی، شمرده‌خوانی، آموزش قواعد روخوانی
کلی خوانی	جزء به کل
زیباخوانی (فصحی‌خوانی)	درست‌خوانی (صحیح‌خوانی)
کیفی	کمی
عبارات‌های تکراری	عبارات‌های غیر تکراری

■ **روش دیداری یا روش شنیداری:** روخوانی مهارتی دیداری و روان‌خوانی مهارتی شنیداری است. در آموزش روخوانی، چشم دانش‌آموزان را با آیات و عبارات قرآن درگیر می‌کنیم و در آموزش روان‌خوانی، گوش دانش‌آموزان را در معرض شنیدن آیات و عبارات قرار می‌دهیم.

■ **نقش چشم در کسب مهارت خواندن:** در واقع بیشتر اطلاعاتی که از محیط کسب می‌کنیم از طریق چشم است (طبق نظر روان‌شناسان حدود ۸۰ درصد)؛ ولی تنبل‌ترین عضو بدن هم چشم می‌باشد و گوش در امر آموزش قرآن دو عضو کاملاً متضادند و ما هر اندازه گوش دانش‌آموزان را در معرض عبارات قرآنی قرار می‌دهیم، به همان نسبت چشم آنها به حرکات و علائم بی توجه می‌شود. مثالی که اینجا می‌توان ذکر کرد در مورد سوره‌هایی چون «حمد» و «توحید» است؛ مثلاً بارها با دانش‌آموزانی مواجه شده‌ایم که در خواندن سوره حمد، آیه «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» را «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» می‌خوانند؛ در سوره توحید «لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ» را به اشتباه «يَمْ يَلِدْ وَ يَمْ يُولَدْ» می‌خوانند.

اشکال این دانش‌آموزان این است که گوش آنها در معرض این سوره‌ها قرار گرفته است و چشم آنها این آیات را ندیده است و اگر هم آیات را به او نشان داده‌ایم؛ یا آنها را واداشته‌ایم که از رو بخوانند، با همان پیش زمینه قبلی، دیگر توجه به حروف و حرکات ندارند (این همان تضادی است که در مورد چشم و گوش در بحث آموزش به آن اشاره کردیم).

■ **آسیب روش شنیداری:** مثال دیگری که می‌توان ذکر کرد، وقتی از دانش‌آموزان بخواهیم تا آیه الکرسی را بعد از پخش فایل صوتی یا قرائت خود آموزگار تکرار کنند. این کار باعث می‌شود که دانش‌آموزان پس از مدتی عبارات این صفحه را به زیبایی از حفظ بخوانند، اما آسیب این نوع آموزش این است که اگر از دانش‌آموزان خواسته شود آیات قبل و بعد را بخوانند، آنان نمی‌توانند آیات این صفحه را در خواندن به آیات صفحه‌های قبل و بعد تعمیم دهند. حتی اگر از دانش‌آموزان خواسته شود همین قسمت حفظ شده را از روی کتاب بخوانند، باز هم معمولاً با اشکال می‌خوانند؛ یعنی آموزش به شیوه شنیداری باعث می‌شود که دانش‌آموزان فقط همان قسمت‌هایی که شنیده و تکرار کرده‌اند را یاد بگیرند و این در صورتی است که در آموزش قرآن، آیه‌ها و سوره‌های خاصی موضوعیت ندارد و بایستی دانش‌آموزان به این توانایی برسند که هر جای قرآن را باز کنند، بخوانند؛ همانطوری که در درس فارسی، هنگامی دانش‌آموز به توانایی خواندن رسیده است که بتواند علاوه بر توانایی خواندن کتاب فارسی‌اش، متن سایر کتاب‌هایش را نیز بخواند. بنابراین، در روش شنیداری تعمیم‌پذیری به آیات و عبارات جدید ضعیف می‌باشد.

دومین تفاوتی که روش دیداری با روش شنیداری در آموزش قرآن دارد، این است که در روخوانی از دانش‌آموزان می‌خواهیم که عبارات را به صورت بخش بخش و سپس شمرده بخوانند و در حین بخش‌خوانی آنها، قواعد روخوانی را نیز به صورت گذرا آموزش می‌دهیم و از قاعده‌گویی اجتناب می‌کنیم؛ اما در روان‌خوانی به شیوه شنیداری، با صوت، لحن و رعایت قواعد تجویدی سر و کار داریم؛ که هیچکدام از این موارد، رسالت و وظیفه آموزگار دوره ابتدایی نیست.

نمادها و قواعد قرآن دور ابتدایی (در یک نگاه)

پایه تحصیلی	تدریس قواعد روخوانی
اول ابتدایی	حروف ناخوانا و علامت تشدید
دوم ابتدایی	الف کوچک، سکون، اتصالات، ک (کاف عربی)، ؤ، ُ، َ، تنوین‌ها، ه و هِ، همزه (ء) دو پایه همزه (أ، ئ)
سوم ابتدایی	حروف ناخوانا، دو پایه همزه (ؤ - ئ)
چهارم ابتدایی	قواعد وقف، حروف مقطعه و علامت مد
پنجم ابتدایی	التقای ساکنین وقف
ششم ابتدایی	قاعده جدیدی وجود ندارد (تثبیت مهارت آموزش خواندن همراه با رعایت کلیه قواعد روخوانی)

کلی خوانی چیست؟

تفاوت دیگر روخوانی با روان‌خوانی این است که در روخوانی دانش‌آموزان از جزء به کل می‌روند؛ یعنی از بخش‌خوانی به سمت شمرده‌خوانی و از حرف و حرکت‌خوانی به سمت کلمه‌خوانی پیش می‌روند، ولی در روان‌خوانی، دانش‌آموزان نه از جزء به کل می‌روند و نه از کل به جزء؛ بلکه آنها کلی‌خوانی می‌کنند، و در این صورت، دیگر کمتر به حرکات و علائم توجه می‌شود.

صحیح‌خوانی یا زیباخوانی؟

تفاوت دیگر روخوانی با روان‌خوانی این است که در روخوانی، از دانش‌آموزان درست‌خوانی یا صحیح‌خوانی می‌خواهیم؛ ولی در روان‌خوانی، زیباخوانی یا فصیح‌خوانی را انتظار داریم.

هدف، کمیّت است یا کیفیت؟

تفاوت دیگر روخوانی با روان‌خوانی این است که روخوانی جنبه کمی دارد و روان‌خوانی جنبه کیفی؛ یعنی در روخوانی به دانش‌آموز می‌گوییم درست بخوان و کمتر اشتباه کن، ولی در روان‌خوانی می‌گوییم با کیفیت‌تری بخوان.

در روخوانی، اگر دانش‌آموزی جمله یا عبارت را بخواند، نفر بعد بایستی جمله یا عبارت دیگری را بخواند؛ یعنی عبارتی را که می‌خواند باید غیر تکراری باشد و اگر تکرار شود، مهارت شنیداری می‌شود؛ اما در روان‌خوانی، نفر بعد همان عبارت را تکرار می‌کند.

■ مزیت‌های روش دیداری نسبت به روش شنیداری

۱- دانش‌آموز حرکات را می‌بیند و توجه‌اش نسبت به علائم روخوانی بالا می‌رود؛ یعنی مثلاً دیگر «دعا» را «دُعا» نمی‌خواند.

۲- در روش دیداری، تعمیم‌پذیری به آیات و عبارات جدید وجود دارد.

۳- در این روش، بین آموزش و ارزشیابی هم‌خوانی و هماهنگی وجود دارد.

■ هدف استفاده از لوحه آموزشی قرآن (لوح محفوظ)

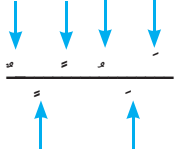
این ابزار، جزء جدایی‌ناپذیر آموزش قرآن به روش دیداری است. کار با لوحه در تقویت قوه دیداری دانش‌آموزان در امر آموزش بسیار مؤثر است و در حقیقت هدف از کار با لوحه، «شرطی‌سازی چشم دانش‌آموزان نسبت به حرکات قرآن» می‌باشد. در حین کار با لوحه، آموزگار اشاره می‌کند و دانش‌آموزان با اشاره او بخش بخش می‌خوانند.

مشاهده محتوای مطلب (۳)

نحوه اشاره صحیح به بخش‌های کلمات

■ اشاره ثابت

اشارات ثابت یعنی اشاره معلم است به: و همچنین الف کوچکی بالای حرف خوانا به صورت ثابت است.

به عنوان مثال وقتی که الف کوچک، بالای حرف خوانا قرار گرفته باشد اشاره ثابت است. مانند: هذا، ذلک؛ ولی اگر الف کوچک از حروف جدا افتاده باشد و روی حرف ناخوانا قرار گیرد، اشاره متحرک است؛ مانند: علی، حتی؛ در اینجا به دانش‌آموزان

می‌گوییم: بچه‌ها! هر وقت دیدیم الف کوچک از جایش جدا شده، ما هم به سمتش حرکت می‌کنیم. در واقع داریم قاعده‌ای را به دانش‌آموزان یاد می‌دهیم و آن قاعده این است که: «پایه الف مقصوره ناخوانا است»، اما هرگز از این نوع ادبیات استفاده نمی‌کنیم؛ چرا که دانش‌آموز نمی‌داند مقصوره چیست؟ منظور از الف مقصوره چه چیزی است؟ پایه الف مقصوره یعنی چه؟ در واقع از قاعده‌گویی می‌پرهیزیم و تا حد امکان قواعد روخوانی را حین آموزش به ساده‌ترین شکل و به زبان کودکانه بیان می‌کنیم.

حال، چند کلمه که در آنها اشاره‌ها ثابت است و نحوه اشاره به حرکات را می‌آوریم:

کلماتی مانند: کَذَلِکَ، اَحَدًا، مَسَدٍ، کُتُبٍ را در نظر بگیریم.

در بخش‌های دارای اینگونه حرکات، با استفاده از خطر یا وسیله مشابه دیگری به حرکات اشاره می‌کنیم و از دانش‌آموزان می‌خواهیم همه با هم بخوانند. بدین ترتیب که در کلمه «کَذَلِکَ» به حرکت «کَ» اشاره می‌کنیم و از دانش‌آموزان می‌خواهیم بگویند: «کَ»، سپس به «الف کوچک» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان با هم می‌خوانند: «ذَا، بعد به «ی» اشاره می‌کنیم و آن‌ها می‌خوانند: «لِ» و سپس به «کَ» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان می‌خوانند: «کَ».

نکته ۱: در بین هر اشاره بایستی قدری مکث داشته باشیم و در واقع فوت کوزه‌گری در کار با لوحه، مکث قابل توجه بین بخش‌ها می‌باشد. دوم اینکه باید با تأکید بیشتر اشاره کنیم؛ یعنی اینکه پس از هر بار اشاره خطر یا وسیله اشاره را از صفحه جدا کنیم تا دانش‌آموزان تفکیک را احساس کنند. به همین ترتیب در کلمه «اَحَدًا»، همراه با مکث بین بخش‌ها به ترتیب به: «اَ»، «حَ» و «دَن».

■ اشاره متحرک

غیر از موارد فوق، سایر اشارات، اشاره متحرک‌اند و همان‌طور که گفته شد، در این نوع اشاره دست حرکت می‌کند. این شکل از اشاره در موارد زیر پیش می‌آید:

۱- اشاره از حرف به سوی صداهای کشیده (ا، ی، و) در بخش‌های دارای اینگونه ترکیبات، مانند: «توحیه‌ها»، در حالی که به وسیله خطر، از حرف «ن» به سوی صدای «و» اشاره می‌کنیم، دانش‌آموزان می‌خوانند: «تو»، آنگاه از «ح» به سوی صدای «ی»، اشاره کرده و آنها می‌خوانند: «حی» و سپس از حرف «ه» به سوی صدای «ا» اشاره می‌کنیم تا بخوانند: «ها».

۲- اشاره از حرکت کوتاه به سوی حرف ساکن، مانند: اَصْلِیْهِمْ در این کلمات از حرکت به سوی علامت سکون اشاره می‌کنیم؛ مثلاً در کلمه «اَصْلِیْهِ» از حرکت «اَ» به علامت «ی» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان می‌خوانند: «اَصَّ»، سپس از حرکت «ی» به علامت «و» اشاره می‌کنیم و آن‌ها می‌خوانند: «لِیْ».

۳- اشاره به تشدید در بخش‌های دارای حرف مشدد مانند: رَبُّ، حَقُّ، لَمَّا. در این گونه کلمات، از حرکت کوتاه به سوی علامت تشدید اشاره می‌کنیم؛ مثلاً در کلمه «رَبُّ» از حرکت «اَ» به سوی علامت «ت» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان می‌خوانند: «رَبَّ»، سپس به حرکت «ت» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان با هم می‌خوانند: «بَّ».

■ مهم‌ترین سنگ بنای مهارت خواندن

در کار با لوحه، اشاره صحیح و فنی به حروف و حرکات، از مهم‌ترین گام‌های اولیه در آموزش روخوانی قرآن است و اگر این آموزش که نقش بسیار مؤثری در بازشناسی حروف و حرکات و دقت در صحیح خواندن دانش‌آموزان دارد، به شکل درست و کامل انجام شود، مهم‌ترین سنگ بنای مهارت خواندن صحیح قرآن گذاشته می‌شود.

توجه داشته باشیم که در هنگام آموزش لوحه، دانش‌آموزان با اشاره ما، فقط بخش‌خوانی می‌کنند و در اینجا شمرده‌خوانی صورت نمی‌گیرد و پس از آموزش لوحه، در همان جلسه، دانش‌آموزان کتاب‌های قرآن را باز کرده هر کدام از آنها بخشی از آیات و عبارات آن جلسه را به صورت شمرده می‌خوانند. بنابراین، لوحه را بخش بخش و عبارات کتاب را به صورت شمرده می‌خوانند و این دو مکمل یکدیگرند.

■ مهم‌ترین علل بروز مشکلات در روخوانی

- ۱- عجله و شتابزدگی: از دانش‌آموز می‌خواهیم که کلمات و عبارات را آرام و شمرده بخواند و به حروف و حرکات نیز دقت کند.
- ۲- طولانی خواندن و وصل عبارات به یکدیگر: از او می‌خواهیم که جمله به جمله بخواند؛ مانند آیات تقطیع شده در کتاب درسی.
- ۳- خجالت، اضطراب و عدم اعتماد به نفس: با برخورد‌های مناسب و ایجاد اعتماد به نفس این مشکل را برطرف می‌کنیم.
- ۴- کم توجهی به حروف و حرکات و کلی خوانی کلمات و ترکیبات: از طریق اشاره به بخش‌های مختلف کلمات، توجه دانش‌آموز را به علائم و

حرکات جلب می‌کنیم.

۵- نمادها و ترکیبات جدید و نامأنوس نسبت به سواد فارسی: این موارد را با معادل‌های فارسی مقایسه کرده و آموزش می‌دهیم. مواردی مانند: $\text{ءَمَّنَا} = \text{آَمَنَّا}$ به = بهی

۶- وجود حروف ناخوانا در بسیاری از کلمات و ترکیبات آیات قرآن: گاهی دانش‌آموز، خودبه‌خود، آنها را می‌خواند. با معادل‌سازی و تذکر نسبت به ناخوانا بودن این حروف، می‌توانیم مشکل را برطرف کنیم. مانند: قالوا - قالو الصَّلوة - الصَّلَاة ذکرى - ذکر

■ چه زمانی از کتاب گویا استفاده کنیم؟

همانطور که مشخص است، تمام مراحل آموزش روخوانی به صورت دیداری است پس در آموزش روخوانی از فایل صوتی (کتاب گویا) استفاده نمی‌کنیم؛ یعنی نه خودمان برای دانش‌آموزان می‌خوانیم و نه از دانش‌آموزان قوی‌تر می‌خواهیم بخوانند و سایرین گوش دهند و احیاناً تکرار کنند؛ بلکه همه دانش‌آموزان را وادار به خواندن می‌کنیم؛ یعنی ابتدا فردخوانی می‌کنند، سپس در گروه می‌خوانند و پس از آن برای کلاس می‌خوانند. پس از رفع اشکال روخوانی و آموزش درک معنای آیات، جهت تثبیت یادگیری و آشنایی با زیبایی‌های تلاوت، از فایل صوتی استفاده می‌کنیم.

■ قرائت آیات درس

اهداف:

۱- تقویت زیباخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم

۲- تقویت انگیزه خواندن قرآن کریم

۳- ایجاد تنوع و جذابیت در کلاس قرآن

۴- آشنایی ضمنی و غیر مستقیم با برخی از نکات تجویدی و زیباخوانی قرآن کریم

۵- کسب مهارت تدریجی و عملی زیبا خواندن قرآن کریم.

آیات هر درس، به صورت قرائت آموزشی و با تکرار، ضبط شده است. دانش‌آموزان ابتدا هر عبارت قرآنی را گوش می‌دهند و به خط قرآن نگاه می‌کنند، سپس آن عبارت را شبیه قرائت پخش شده و همراه با آن تکرار می‌کنند تا از طریق الگوگیری، با نحوه قرائت زیبا، صحیح و منظم قرآن آشنا شوند و زمینه کسب مهارت‌های قرائت قرآن فراهم آید.

■ مراحل تدریس قرائت

الف) پس از تمرین روخوانی آیات موردنظر و آماده کردن دانش‌آموزان و ایجاد انگیزه برای تمرین قرائت، فایل صوتی قرائت را پخش کرده و از دانش‌آموزان می‌خواهیم با نگاه به متن آیات درس، قرائت هر عبارت را ابتدا گوش کنند، سپس همراه با نوار به صورت دسته‌جمعی، شبیه آن بخوانند. ب) در مواردی که کلمه یا ترکیبی را بیشتر دانش‌آموزان اشتباه می‌خوانند، به شیوه مناسب رفع اشکال می‌کنیم و مجدداً فایل قرائت را پخش می‌کنیم. ج) پس از اتمام تمرین قرائت با فایل صوتی، از دانش‌آموزان می‌خواهیم که هر کدام یک جمله از آیات درس را بخوانند.

چند نکته:

۱- به منظور افزایش توانایی دانش‌آموزان در قرائت قرآن و فراهم کردن فرصت بیشتر تمرین در کلاس، می‌توانیم از روش تمرین گروهی بهره بگیریم. ۲- بهتر است هنگام تمرین قرائت آیات درس، ابتدا دانش‌آموزان قویتر، آنگاه سایر دانش‌آموزان بخوانند تا افراد ضعیفتر به دور از اضطراب آمادگی بیشتری برای خواندن پیدا کنند. همچنین مناسب است خواندن عبارات مشکل و طولانی‌تر به دانش‌آموزان قوی‌تر سپرده شود.

۲- درک معنای آیات قرآن کریم

دومین مهارتی که در فرایند آموزشی جامع قرآن بایستی در دانش‌آموزان ایجاد کرد، «کسب مهارت درک معنای عبارات و آیات قرآن کریم» است. این مهارت را می‌توان در ضمن آموزش روخوانی به دانش‌آموزان ایجاد کرد.

در دوره ابتدایی می‌توانیم به فهم کلمات آشنا و پرکاربرد که با زبان فارسی اشتراک و قرابت دارند اشاراتی داشته باشیم، تا به مرور دانش‌آموزان بتوانند در حین خواندن آیات و عبارات قرآن کریم، فهمی نسبی به آیات داشته باشند و با قرآن کریم ارتباط بیشتری برقرار کنند. این مهارت را می‌توان از همان پایه اول ابتدایی و حتی پیش از آنکه دانش‌آموزان حروف و حرکات را بشناسند و به توانایی روخوانی برسند، آغاز کرد؛ مثلاً در همان ماه‌های اول سال که معلم ناچار است به شیوه شنیداری آموزش دهد (در پایه اول آموزش لوحه به شیوه دیداری و بخش‌خوانی دانش‌آموزان